

2. Lebedeva N.F. Puteshestvie v geshtal't: teoriya i praktika / N.F. Lebedeva, E.A. Ivanova. – SPb., 2004. – S. 544.

3. Leont'ev D.A. Lichnostnoe v lichnosti: lichnostnyj potencial kak osnova samodeterminacii / D.A. Leont'ev // Uchenye zapiski kafedry obshhej psihologii MGU im. M.V.Lomonosova. Vyp. 1 / pod red. B.S. Bratusja, D.A. Leont'eva. – M. : Smysl, 2002. – C. 56-65.

4. Perlz F. Jego, golod i agressija / F. Perlz. – M., 2005. – S. 359.

6. Bern Jerik. Gruppovaja psihoterapija / Jerik Bern. – M. : Akademicheskij Proekt, Triksta, 2004. – C. 256.

Volodarskaya N.D. Readiness of future professionals in the training system of Gestalt therapists to perform psycho correction work. The article is devoted to highlighting peculiarities of Gestalt therapists training. Aspects of the phenomenon study are revealed, which are the most actual and require immediate studying. Fundamental determinants of professional's identity formation were analyzed as condition of his readiness to perform psycho correction work with a client.

The features of professional formation of future psychologists were considered. The specific nature of future psychologists readiness to perform psycho correction work in educational system were determined. Ways of intensifying readiness to perform psycho correction work in Gestalt therapists training were suggested. Peculiarities of Gestalt therapists readiness formation to perform psycho correction work psycho were defined in the context of therapeutic resistance, recognition of errors, making their own restrictions, confidence in choosing their profession, the responsibility for creation conditions for client's personality changes, which create the potential for professional identity formation, readiness to perform psycho correction work.

The views of national and foreign psychologists were presented concerning the process of a therapist formation. It is considered as specific creative process. This is reflected in the features of the process control, its self-regulation, templates, which are part of the creative adaptation process.

Key words: correction, gestalt, supervision, professional competence, creative adaptation, identity.

Отримано: 21.08.2014 р.

УДК 159.922

Волошин В.М.

ВПЛИВ МОРАЛІ НА ПСИХІКУ ЛЮДИНИ (ВІД ЮНОСТІ ДО СТАРОСТІ) В ПРАЦЯХ І. О. СІКОРСЬКОГО

Волошин В.М. Вплив моралі на психіку людини (від юності до старості) в працях І. О. Сікорського. У статті проаналізовано основні моменти розвитку та впливу моралі на психіку людини (від юності до старості) на основі праць І. О. Сікорського. Провівши дослідження, автор вказав на значущість впливу гармонійного протікання розвитку морально-

го процесу на психіку чоловіка і жінки на різних вікових етапах, особливо наголосивши на юнацькому та старечому віці. Також зазначив наслідки відхилень при помилковому розвитку моральних процесів як для особистості, так і для суспільства. Особлива акцентуація в даній роботі зроблена на тому, що в нормі моральний розвиток ніколи не зупиняється, він відбувається до самої смерті людини.

Ключові слова: психічне життя, мораль, інстинкт, юнацький та старечий вік, моральні процеси, душа, формування особистості, виховання.

Волошин В.Н. Влияние морали на психику человека (от юности до старости) в трудах И. О. Сикорского. В статье рассмотрены основные моменты развития та влияния морали на психику человека (от юношества к старчеству) на основании трудов И. А. правильного течения развития морального процесса на психику мужчины и женщины на разных возрастных этапах, особенно сделав ударение на юношеском и старческом возрасте. Также отметил последствия отклонений при неправильном развитии моральных процессов как для личности, так и для общества. Особый акцент в данной работе сделан на том, что в норме моральное развитие никогда не останавливается, оно происходит до смерти человека.

Ключевые слова: психическая жизнь, мораль, инстинкт, моральные процессы, душа, юношеский и старческий возраст, воспитание, формирование личности.

Насамперед потрібно уточнити, що таке мораль. Для цього проведемо аналіз різних її визначень. В словнику української мови дається таке визначення: мораль – "Система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; етика (у 2 знач.)" [9]. У філософському енциклопедичному словнику під мораллю розуміють "(від лат. *moralitas, moralis, mores* – традиція народний звичай, пізніше – норови, характер,) – поняття, за допомогою якого в мисленому і практичному досвіді людей вичленяються звичаї, закони, вчинки, характери, що виражають вищі цінності і повинності, через які людина проявляє себе як розумне, свідоме і вільне створіння (істота)". [10]. У тлумачному словнику з аналітичної психології маємо таке визначення: "Мораль (*morality; moral*) – термін, котрий використовується щодо індивіда або групи і означає умови, при яких здійснюється самоконтроль, впевненість в собі і дисциплінована поведінка" [8]. На офіційному сайті журналу "Психологія" дане таке визначення: "Мораль (моральність (лат. *moralis* – моральний, *mores* – норови) – специфічний тип регуляції відносин людей, направлений на їх гуманізацію; сукупність прийнятих в тому чи іншому соціальному організмі норм поведінки, спілкування і взаємовідносин". [11]. Синтезувавши та доповнивши попередні визначення моралі, ми зробимо власне: мораль – система норм та принципів, яка регулює поведінку людей в певній соціальній групі, класі, на конкретному часовому проміжку.

У попередній статі ми проаналізували праці І. О. Сік орського, в яких висвітлено вплив моралі на розвиток дитини. В цій роботі продовжимо аналіз даної проблематики, акцентувавши увагу на вікових категоріях від юності до старості.

Говорячи про розвиток психіки в юнацькому віці, про проблеми, які виникають на даному проміжку, І. О. Сікорський зазначав: "Небезпеки, які можуть загрожувати юності, полягають: в можливості недорозвитку, в моральній вузькості і моральній старечості" [6, с. 245]. Серед перерахованих небезпек зупинимось на моральному старінні. Чому саме на ньому? Напевне тому, що це поняття, попри свою нескладність з першого погляду, викликає саме більше запитань. Що воно таке? Коли воно виникає? Які його симптоми? Як боротись з ним? Дослідивши сучасну літературу, відмітимо: чіткого визначення моральної старості немає. Більшість тверджень зводиться до того, що ознакою морального старіння найчастіше називають зниження фізичної активності, без будь-якого приводу на те зі сторони вашого тіла. Воно виникає тоді, коли ви не можете не те, щоби вдосконалюватись, а й навіть підтримувати в певних межах свій інтелектуальний, душевний та фізичний рівень. А що в свій час говорив про дану проблему І. О. Сікорський? "Небезпека моральної старечості залежить від недостатнього тренування моральних сил в юні роки. Основний факт, що характеризує розумову старечість, полягає в передчасній втраті ідеальної цікавості, в моральному охолодженні, в підкоренні рутині та грубому практицизму середовища, в загальному моральному зниженні з відмовою від ідеалів життя. Від подібної розумової небезпеки цілком застраховані всі талановиті люди і всі взагалі люди, котрі не перестають розумово працювати, не засинають морально... Інколи це сумне явище настає одразу по закінченню юності, тобто після двадцяти років" [6, с. 245]. Розглянемо детально наведену цитату. Почнемо з недостатнього тренування моральних сил. Досить часто вчителі й батьки припускають помилку, самі, не зважаючи на норми суспільства, вибирають, якими моральними принципами повинна володіти дитина. Також дуже розповсюджена хибна позиція, коли вважають, що моральні цінності засвоєні в шкільному віці і далі не потрібно над ними працювати, адже це нічого не дасть, людина вже сформована. Але це дуже груба помилка. "Виховання є моральним удосконаленням, і ніхто, ніколи ні на одну хвилину не повинен призупиняти цей високий моральний процес". [5, с. 24]; "...моральне життя подібне кинутому верх тілу, іде вперед та, раз зупинившись, прямує вниз" [5, с. 31]. Тому процес морального удосконалення не повинен зупинятися ні на мить. Думка, на рахунок безплідності чи малоефективності впливу на моральні цінності в даному віці, давно спростована: "...формування психічних властивостей і

якостей особистості, здатних впливати на її поведінку, починається з моменту народження і продовжується все життя" [1, с. 243]. Існує декілька причин життєстійкості такої хибної думки. Наприклад: наявність помилок чи неврахування якихось моментів усього процесу виховання (від планування до повної реалізації); припинення чи хибні відхилення від магістральної лінії виховання в силу різних обставин (особистісне несприйняття, душевні лінощі, зміна соціальних умов та інш.). Та головною причиною є те, що більшості людей важко визнати – невдачі виховного процесу відбулись перш за все за їхньої провини. А як продовжувати виховний процес в даному віці? "Якщо деякі риси характеру змінити дуже важко, моральне виховання може йти іншим шляхом – змінюючи психологічну систему, в яку включені сформовані характерологічні якості, і таким чином нейтралізувати ті чи інші від'ємні властивості, посилити позитивні, надавши їх проявам новий сенс та значення. Зробити це можливо, досягнувши іншого соціального направлення діяльності особистості, тих її якостей, які легше піддаються зміні" [1, с. 245]. "Ціленаправлений вплив на коло спілкування особистості, вплив, здійснюваний за допомогою організації її діяльності, приєднання до груп, найбільш благо приємних формуванню цінних моральних якостей, можуть відігравати часто незамінну роль в вихованні та перевихованні" [1, с. 230].

Далі слідує втрата ідеальної цікавості та ідеалів життя. Для багатьох наших співвітчизників це звучить, як якась нісенітниця. В наш прагматичний час, коли швидкість змін просто неймовірна, про які ідеали може йти мова. Тут потрібно думати, як вижити. Зазвичай ті, хто думає, як вижити – виживають, та не живуть. Що ж дає людині ідеальна цікавість та ідеали життя? "Ідеалізовані і тому сильні душевні акти не залишаються для людини без наслідків. Найпершим і найближчим наслідком їх є посилення самого процесу життя" [3, с. 6]. "Всі ідеальні акти психізму здатні одразу здійснити душевний переворот, переродити людину, надати інше направлення всім її силам – її розуму, волі і почуттям" [3, с. 7]. Ідеальне виступає орієнтиром нашого життя, і, втративши його, ми занурюємось в сіру буденність. Процес втрати та існування без ідеалів, прагматичне і цинічне життя детально описане багатьма класиками. Яскравим прикладом цього являється життєвий шлях головного героя роману І. А. Гончарова "Звичайна історія" Олександра Адуєва. Де показано, як з "тричі романтика – за натурою, за вихованням і за обставинами життя" він перетворюється на цинічного ділового чоловіка. І. О. Сікорський для прикладу приводить твори А. П. Чехова. "Високе значення Чехова як письменника полягає саме в тому, що він яскраво намалював життя, позбавлене ідеалів, показав

пальцем на людей, які занурені в баговиння жалогідної дійсності з її нікчемними інтересами і які безсилі вийти з цього життя, тому що позбавлені вищих почуттів. І, насправді, на героях Чехова ми бачимо, як розум безсильний вивести людину з моральної летаргії, якщо цей розум самотній, якщо він не зігрітий почуттям і не підкріплений волею" [5, с. 10].

Ми починаємо плисти за течією, коли втрачаємо інтерес. Втративши ідеальну цікавість та ідеальні орієнтири, людина витрачає більшість свого часу на задоволення фізичних потреб, на яких зосереджується поле її зору. Відбувається духовне спустошення. Такою людиною легко маніпулювати – коло її інтересів зводиться до традиційного біологічного задоволення потреб. Також доцільно наголосити на тому, що за таких орієнтирів моральний розвиток неможливий, навпаки, моральність даної особистості буде деградувати. "Обидві складові частини індивідуальності (інстинкт і розум) живуть, своїми власними інтересами: інстинкт переслідує найближчі цілі, розум – віддалені; інстинкт – початок біологічно-традиційний, розум – початок культурний. Моральний прогрес заснований на перевазі розуму, але всяка перевага інстинктів може призвести до крайнощів" [4, с. 126]. З цього випливає: для "нормального" життя у кожної людини повинно бути своє оптимальне співвідношення інстинктного і розумного початку. Потрібно не вдаватись в крайнощі. Особливо, як наголошував І. О. Сікорський, в крайнощі інстинктів, котрі є найбільш небезпечними для соціуму. Проте в нашому житті існує багато чинників, які не дають цьому статись. "...Саме здійснення конкретних завдань і приватних цілей життя здатне внести в душевний лад деяку однобічність, що закріплюється часом і звичкою. Звідси виникає свого роду спеціалізація душі в певному напрямку. За таких умов психічне життя могло би зробитись одностороннім і до певної міри зменшитись, якби не існувало моральних корективів. Такими корективами являються: релігія, наука, сім'я, суспільне життя і психічна різниця статей. Всі ці початки вносять в душу ту різносторонність, ту широту і глибину, яка підтримує в людині повноту і цілісність. Особливо найближче діяльне значення має сім'я з її інтересами, котра охоплює всі вікові групи: можливо найбільш сильна частина сімейного початку належить жінці" [6, с. 247]. З названих основних моральних корективів І. О. Сікорський перевагу надає сім'ї, яка має найбільший вплив на духовність людини. "Власне кажучи, розвиток і зберігання почуття більше залежить від сім'ї і від суспільства, чим від школи" [5, с. 80]. Тому, що спершу сім'я починає виховання, і з нею, зазвичай, існують найміцніші зв'язки. Ряд вчених (З. Фрейд, К. Роджерс та ін.) стверджує, що основа особистості формується в перші роки життя, і дане утворення майже неможливо або дуже важко змінити.

Найбільший вплив на духовний розвиток в сім'ї, за І. О. Сікорським, має жінка. "За самим складом своєї різносторонньої душі жінка залишається на все життя чужою будь-якому роду психологічної спеціалізації. Завдячуючи більш повному розвитку почуття, жінка назавжди зберігає у своїй душі більше ідеалізму і широти, ніж чоловік. До глибокої старості в серці жінки і в її душі залишаються свіжі риси ідеальної юності і невинного дитинства. Тому жінка більше, ніж чоловік, прийнята увагою юного життя і є природною єдиною ланкою поколінь, поєднаних у сім'ї" [6, с. 247]. Недаремно жінку в багатьох народів світу з різними віросповіданнями вважають берегинею сімейного вогнища. Жінка також є берегинею і суспільних традицій. Найбільший вплив на виховання молодого покоління зазвичай також належить їй. На Сході вважається, що своїми професійними успіхами чоловік зобов'язаний дружині. Жінка є основою сім'ї, і від неї залежить все майбутнє сімейства. "Жінці належить моральне старшинство". [6, с. 247].

Продовжуючи розгляд впливу моралі на психіку людини, перейдемо до зрілого віку. Зазвичай в цьому віці люди досягають свого максимального розквіту, хоча багато хто розвивається далі. Одні люди продовжують своє життя на даному проміжку без суттєвих змін, інші, не зупиняючись, еволюціонують далі. Ще інші – починають зворотний шлях. "Помилки психічного розвитку в зрілому віці: недорозвинута слабка воля чоловіків, відсутність такту і тонкого розвитку почуттів у жінок. При таких умовах чоловік стає малодіяльним і непостійним, а жінці загрожує небезпека морального підкорення середовищу в рутині, зі втратою її духовної чистоти і моральної проникливості" [6, с. 247].

За нормального психічного розвитку душа людини досягає свого максимуму в старості. "В своїй природній еволюції людська душа досягає в старечому віці вищої точки розвитку. Жоден вік не зрівняється зі старістю за розмірами життєвого досвіду і за моральною висотою, якої людина досягає тільки наприкінці свого життя" [6, с. 248-249]. На думку Е. Еріксона, це відбувається тому, що тільки на даній стадії розвитку психіки можливе досягнення цілісності особистості. В свою чергу К. Роджерс наголошує на виникненні таких особистісних новоутворень: висока чутливість до соціальних запитів, з домінуючою готовністю негайно виконати їх; високий рівень інтуїції. Він зазначає, що це все з'являється завдяки об'єднанню в одну цілісність усього досвіду. І. О. Сікорський, описуючи старечий вік, говорить, що в старості душа стає ідеальною. Пройшовши весь шлях своєї еволюції, вона на перше місце ставить не особисті інтереси, а суспільні. "Душа старця звільнилась і очистилась від всього, що називається особистим почуттям, особистим інтересом, розрахунком, перспективою, очікуванням. Але вона

очистилась і в іншому горнілі: втрати, розчарування, нещастя – все це випробувано в довгому житті, але душа встояла" [6, с. 249]. "Всі прагнення старечої душі перетворились на один суцільний моральний обов'язок. Жоден вік людського життя не дає нам зразків настільки чистого і величного поняття про обов'язок, як старечий вік" [6, с. 249]. Побувавши в всіх рівнях чистилища, позбувшись усього зайвого, душа старця проявляє свою ідеальність і універсальність стосовно всіх поколінь.

Отже, проаналізувавши праці І. О. Сікорського про вплив моралі на розвиток психіки від юності до старості, відмітимо:

- Одним із найнебезпечніших захворювань юності є "розумова старечість", яка позбавляє людину ідеальних цілей, прагнень, а досить часто – і цілей життя; розвиває крайні форми прагматизму, емоційну холодність, байдужість, зневіру в релігійні та загальнолюдські цінності. Як наслідок - людина відокремлюється від суспільства та стає самотньою. Все це являє велику небезпеку для майбутнього існування всієї спільноти. "Розумова старечість є найнебезпечнішою хворобою юного віку" [6, с. 245].

- Найбільше уваги в процесі розвитку духовного життя потрібно приділяти юнацькому та старечому вікові. Юності – тому що вона їй максимально близька, і в цьому віці утворюються ідеальні цілі життя, які є дороговказом людини. Старечому вікові – бо людина, яка прожила довге життя, відчула безліч різноманітних емоцій, втратила багатьох близьких, зрозумівши, що життя прожите, що все, що відбулось, тлінне, не має ніякої більш важливої життєвої мети, крім того, як передати свої знання та вміння суспільству, принести йому максимум користі. Така душа живе моральним обов'язком щодо всього людства, вона є найкращим вчителем моралі для всіх поколінь. "Своєю ідеальною душею старість близька всім літам" [6, с. 249]. Саме тому необхідно приділяти велику увагу духовному життю цих двох періодів. "Особливо близьке, дороге і необхідне ідеальне життя в юнацькому віці і в старості" [5, с. 241].

- Духовний розвиток людини, зокрема моральний, не повинен зупинятися ні на мить протягом всього життя. "Життя потребує від людини безперервного морального самовдосконалення" [6, с. 244]. Тому що, розвиваючись, він переміщується вгору, шаблінками людського вдосконалення, але якщо зупинився, то починає зворотний рух, рефлюкс, який йде врозріз з "людською" поведінкою. "Без духовного зростання ми будемо підкорені зовнішнім речам і, навіть називаючись як раніше людьми, ми будемо ставати схожими на частини машин" [7, с. 139].

Список використаних джерел

1. Крутов Н. Н. Мораль в дії. (Про закономірності впливу моралі на поведінку) / Н.Н. Крутов. – М. : Політвидання, 1977. – 255 с.

2. Мурзіна О. Б. Психологічні погляди в творчій спадщині І. О. Сікорського : дис. ...доктора психологічних наук : 19.00.01/ Мурзіна Олена Борисівна. – Астрахань, 2005. – 365 с.

3. Сікорський І. А. Ідеалізація і матеріалізація життя: (Промова, проголошена на Московському з'їзді психіатрів в пам'ять С. С. Корсакова, 11 вересня 1911 р.) // Проф. І. А. Сікорський. – [2-ге вид.]. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1912. – 14 с.

4. Сікорський І. А. Початки Психології з 20 фігурами в тексті / Проф. І. А. Сікорський. – [2-ге вид., допов.] . – К., 1909. – 138 с.

5. Сікорський І. А. Психологічні основи виховання та навчання / Проф. І. А. Сікорський. – [3-те вид., допов.]. – К. : Літо-типографія Тов. І. Н. Кушнар'ов и К, 1909. – 112 с.

6. Сікорський І. А. Три віки людського життя (Психологічний нарис присвячений юнакам та старцям / Проф. І. А. Сікорський // Питання нервово-психічної медицини. – 1901. – Т. 6. – С. 241-250.

7. Доброта, чистота помислів і проникнення в сутність. – М. : Міжнародна асоціація "Мир через Культуру", 1993. – С. 280.

8. Зеленський В. В. Тлумачний словник по аналітичній психології / В. В. Зеленський. – М. : Когіто-Центр, 2008. – 334 с.

9. Словник української мови : в 11 томах. – К., 1973. – Том 4. – С. 799.

10. Філософія. Енциклопедичний словник / за ред. О. А. Івіна. – М., Гардарікі, 2004. – 1072 с.

11. Лаптенюк С.Д. Мораль // Психологія: Сітьовий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.psychology.su>.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Krutov N. N. Moral' v dii. (Pro zakonornosti vplivu morali na povedinku) / N.N. Krutov. – М. : Politvidannja, 1977. – 255 s.

2. Murzina O. B. Psihologichni pogljadi v tvorchiy spadshhini I. O. Sikors'kogo : dis. ...doktora psihologichnih nauk : 19.00.01/ Murzina Olena Borisivna. – Astrahan', 2005. – 365 s.

3. Sikors'kij I. A. Idealizacija i materializacija zhittja: (Promova, progoloshena na Moskovs'komu z'izdi psihiatriv v pam'jat' S. S. Korsakova, 11 veresnja 1911 r.) // Prof. I. A. Sik ors'kij. – [2-ge vid.]. – К. : Tip. S. V. Kul'zhenko, 1912. – 14 s.

4. Sikors'kij I. A. Pochatki Psihologii z 20 figurami v tekste / Prof. I. A. Sik ors'kij. – [2-ge vid., dopov.] . – К., 1909. – 138 s.

5. Sikors'kij I. A. Psihologichni osnovi vihovannja ta navchannja / Prof. I. A. Sikors'kij. – [3-te vid., dopov.]. – К. : Lito-tipografija Tov. I. N. Kushnar'ov i K, 1909. – 112 s.

6. Sikors'kij I. A. Tri viki ljuds'kogo zhittja (Psihologichnij naris prisyvjachenij junakam ta starcjam / Prof. I. A. Sikors'kij // Pitannja nervovo-psihichnoï medicini. – 1901. – T. 6. – S. 241-250.

7. Dobrota, chistota pomisliv i proniknennja v sutnist'. – M. : Mizhnarodna asociacija "Mir cherez Kul'turu", 1993. – S. 280.

8. Zelens'kij V. V. Tlumachnij slovnik po analitichnij psihologii / V. V. Zelens'kij. – M. : Kogito-Centr, 2008. – 334 s.

9. Slovnik ukraïns'koï movi : v 11 tomah. – K., 1973. – Tom 4. – S. 799.

10. Filozofija. Enciklopedichnij slovnik / za red. O. A. Ivina. – M., Gardariki, 2004. – 1072 s.

11. Laptенok S.D. Moral' // Psihologija: Sit'ovij zhurnal [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : URL: <http://www.psychology.su/slovar>.

Voloshin V.M. Influence of morality on the human psyche (from youth to old age) in proceedings of the Acting Sikorski. We often use the world moral in our life. We often hear this word from screens of TV, radios and see at pages of newspapers. Also, we know that moral plays the head role in a spiritual life of people. Only very small part of people can answer: "What is moral?" We analyzed about ten competent sources from philosophy, psychology, language and inferred – moral is the system of standards and principles that regulate people's behavior at definite groups, class during some time. So, moral has a great influence on people's mentality life. We concentrated our attention on a progress and a influence of moral on people's mentality from youth age to elder age. There are a few reasons. At youthful age the ideal purposes of life are created. These purposes are the guide of the person to the death. The most dangerous deviations in the development of this process there are a moral narrow and a moral old age. The latter shows itself in the reduction of physical, intellectual and spiritual activity. Insufficient exercise of moral forces, errors of educational process, stop of educational process are the main reasons of a moral old age. I. A. Sikorsky said that in the time of old age the soul reaches a maximum in its development. All her aspirations: "had transformed into one big moral obligation", which we must use for the mankind's benefit.

Keywords: mentally life, moral, education, instinct, youth and elder age, develop of personality, soul.

Отримано: 15.07.2014 р.

УДК 159.923

Волошко Н.І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ ХАРАКТЕРУ ОСОБИСТОСТІ

Волошко Н.І. Теоретичні основи дослідження духовних якостей характеру особистості. У статті представлені теоретичні основи дослідження духовних рис характеру особистості. Духовний потенціал особи, її